

A GYEPEK SZEREPE A GÍMSZARVAS (*Cervus elaphus*) ÉS A DÁMVAD (*Dama dama*) TÁPLÁLKOZÁSÁBAN

Bodnárné Skobrák Erika

Summary

*The role of pasture in the nutrition of red deer (*Cervus elaphus*) and fallow deer (*Dama dama*).*

The red deer and the fallow deer are intermediate feeders between the typified extremes: browser and grazer. 10-65% of their foodstuff are the plants of pasture. The most of our pastures for wildlife are neglected and out of weed control. These lands can be improved by overcropping or replanting. After the treatment the pasture should be rich in species and the ration of legumes at least 50%.

Összefoglalás

A gímszarvas és a dâmvad táplálkozása átmenetet képez a válogató és a legelő táplálkozási mód között. Ennek megfelelően fajtól és évszaktól függően táplálékának 10-65%-át a gyepék növényei teszik ki. Ez a tény felértékeli a jó minőségű vadlegelők szerepét. Hazai vadlegelőink kevés kivételtől eltekintve elhanyagoltak, elgyomosodottak. Ezen területeket állapotuktól függően felülvetéssel vagy újratelepítéssel lehet használhatóvá tenni. Mindkét módszer esetében arra kell törekedni, hogy a gyepek fajokban gazdag legyen, és a pillangósok részaránya érje el az 50%-ot.

Bevezetés

A táplálkozás ismeretének központi szerepe van a vadpopulációk életének és termelésének megértésében akár vadonélő, akár fogságban tartott állatokról van szó. Viszonylag kevés és sokszor ellentmondásos információval rendelkezünk a szarvasfélék táplálkozás-élettanát és okszerű takarmányozását illetően annak ellenére, hogy világszerte elterjedtek. Munkámmal az oly gyakran elhanyagolt állapotú vadlegelők jelentőségére szeretném felhívni a figyelmet.

Az emésztőrendszer alkalmazkodása a táplálékhoz, táplálékválogatás

A növényevő állatok táplálékai alapján három fő csoportba sorolhatók:

1. táplálékválogatók, amelyek főként fás növények leveles hajtásait, terméseket, vadvirágokat és gyomokat fogyasztanak (ez a kategória háziállatainknál az abrakfogyasztónak felel meg);
2. a legelő állatok a gyepék növényeivel táplálkoznak (ez a kategória háziállatainknál a tömegtakarmány fogyasztónak felel meg);
3. és a harmadik csoport átmenetet képez az előző kettő között. Ezek az állatok rugalmasan alkalmazkodnak a rendelkezésre álló táplálékhoz.

A vizsgált két szarvas faj az átmeneti csoportba tartozik, bár a dámvad közelebb áll a legelő típushoz, mint a válogatóhoz. Az emésztőrendszer morfológiájának és funkciójának típusonkénti eltéréseit HOFFMANN (1989) munkája részletesen tartalmazza. A dámvad emésztése hasonló juhhoz, míg a gímszarvas a magasabb rosttartalmú takarmányt kedveli. Az átmeneti jelleg következtében valamennyi táplálékukat kevésbé hasznosítják, de a táplálékforráshoz való alkalmazkodóképesség cserébe versenyképesebbé teszi őket a két szélsőséges típusba tartozó fajokkal szemben, illetve kiválóan képesek alkalmazkodni élőhelyeik évszakonként eltérő táplálékhoz (LYONS et al. 1996). A szarvasfélék táplálékának – fajtól és évszaktól függően – 10-64%-a gyep. Ez az érték jelentősen növekedhet az állatok zárt tartása esetén. A szarvasok elsősorban a tavaszi és nyári hónapokban, az ellés és borjúnevelés időszakában választják a gyepet. A téli gyephasználatot nagymértékben befolyásolja a gyep fajgazdagsága, magassága és a hóval fedett időszak hossza. A dámvad által leggyakrabban fogyasztott gyepalkotó fajokat az 1. táblázat tartalmazza. A gímszarvas táplálékai között, a gyepalkotók közül külön ki kell emelni a fehérhere, szarvaskerep és a mezei katáng jelentőségét (KUSMARTONO et al. 1996). A szarvasok táplálékválogatása a vadlegelőkön elsősorban abban nyilvánul meg, hogy előszeretettel válogatják ki a pillangósokat, főként a hereféléket a gyepből. A tárgyalt két szarvas faj tápláléka éves átlagban 45%-os átfedést mutat (MÁTRAI 1994).

A dámvadak által fogyasztott főbb gyepalkotó növények

1. táblázat

<i>Achillea millefolium</i>	<i>Festuca rubra</i>	<i>Plantago major</i>
<i>Agrostis spp.</i>	<i>Gaudinia fragilis</i>	<i>Poa pratensis</i>
<i>Alopecurus pratensis</i>	<i>Hordeum murinum</i>	<i>Poa trivialis</i>
<i>Arreatherum avenaceum</i>	<i>Hedysarum coronarium</i>	<i>Potentilla reptans</i>
<i>Avena sp.</i>	<i>Lolium perenne</i>	<i>Sanguisorba minor</i>
<i>Brachypodium spp.</i>	<i>Lolium rigidum</i>	<i>Silene vulgaris</i>
<i>Cynosurus cristatus</i>	<i>Lotus corniculatus</i>	<i>Taraxacum officinale</i>
<i>Cynodon dactylon</i>	<i>Medicago arabica</i>	<i>Trifolium campestre</i>
<i>Dactylis glomerata</i>	<i>Medicago lupulina</i>	<i>Trifolium nigrescens</i>
<i>Daucus carota</i>	<i>Medicago polymorpha</i>	<i>Trifolium pratense</i>
<i>Deschampsia spp.</i>	<i>Medicago sativa</i>	<i>Trifolium repens</i>
<i>Festuca arundinacea</i>	<i>Nardus stricta</i>	<i>Vicia spp.</i>
<i>Festuca pratensis</i>	<i>Onobrychis viciifolia</i>	

Forrás: POLI (1996) nyomán.

Rétek, vadlegelők használata

Legjobb minőségűek azok a vadlegelők, ahol a növényállomány 50%-át különböző herefajok alkotják. A vadlegelők mellett szinte minden vadgazdaságban vannak művelés alatt nem álló, elgyomosodásra hajló füves területek, például az erdők közötti tisztások, nyiladékok, villanypásztták. Ha a természetes növénytársulás legalább 50%-ban jó

minőségű alj- és szálfüvekből áll, a terület felülvetéssel átalakítható fűvesherés vadlegelővé (VASS, 1994). Ha a gyepben a gyomok aránya eléri a 80%-ot, akkor a gyep feltörésére és új gyep telepítésére van szükség. Felülvetésre réti komócsin és fehérhere (KÖLÜS 1986), esetleg angolperje, fehérhere, vörös here és szarvaskerep keveréke (SEMIADI et al. 1993) alkalmas. Vadlegelő telepítéséhez FARGEY (2000) talajtípustól függően csomós ebír, mágocsi rozsnok, réti komócsin, angol perje, vörös csenkesz, pántlikafű, fehérhere, vörös here, korcs here, szarvaskerep, lucerna, baltacim és mezei katáng olyan magkeverékét ajánlja, amelyben a fűfajok 40-50, a pillangósok pedig 50-60 tömegszázalékban szerepelnek. Meg kell jegyezni azonban, hogy az angolperje a taposást ugyan jól tűri, a szarvasok azonban más fűfajokhoz képest kevésbé kedvelik (HUDSON 1989).

Ahhoz, hogy a vadlegelő hosszú időn keresztül elegendő mennyiségű táplálékot tudjon szolgáltatni, minden évben gondoskodni kell a terület tápanyagpótlásáról és tisztogató kaszálásáról.

A fajokban gazdag vadlegelő nagymértékben hozzájárul a szarvasok aminosav és mikroelem ellátásához, ezen keresztül a jó kondíciójú állomány fenntartásához, valamint a megfelelő agancs felrakásához, továbbá elősegíti az állomány helyhez kötését.

Irodalomjegyzék

- Fargey, P.G.: 2000. Pasture mixes and management for elk. In: Elk farming handbook. Alberta Elk Association, Leduc, Canada, 35-41.
- Hofmann, R.R.: 1989. Evolutionary steps of ecophysiological adaptation and diversification of ruminants: a comparative view of their digestive system. *Oecologia*, 78, 443-457.
- Hudson, R.J.: 1989. Nutrition of farmed deer. Proc. 10th Western Nutrition Conference, 273-287.
- Kölüs G.: 1986. Vadgondozás élőhely-gazdálkodás. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 84-90.
- Kusmartono, K. - Barry, T.N. - Wilson, P.R. - Kemp, P.D. - Stafford, K.J.: 1996. Effects of grazing chicory (*Cichorium intybus*) and perennial ryegrass (*Lolium perenne*)/white clover (*Trifolium repens*) pasture upon the growth and voluntary feed intake of red and hybrid deer during lactation and post-weaning growth. *J. Agricultural Science*, 127, 3, 387-401.
- Lyons, R.K. - Forbes, T.D.A. - Machen, R.: 1996. What range herbivores eat – and why. B-6037, Texas Agricultural Extension Service, The Texas A&M University System, Texas, 1-9.
- Mátrai K.: 1994. A gímszarvas, a dám és a muflon őszi tápláléka és élőhelyhasználata a gödöllői dombvidéken. In: Vadbiológia 1990-1993, Szerk.: Csányi S., Gödöllő, 11-17.
- Poli, B.M.: 1996. Feeding and nutrition in fallow deer. *Suppl. Ric. Biol. Selvaggina*, 25, 31-61.
- Semiadi, G. – Barry, T.N. – Wilson, P.R. – Hodgson, J. – Purchas, R.W.: 1993. Growth and venison production from red deer (*Cervus elaphus*) grazing red clover (*Trifolium pratense*) or perennial ryegrass (*Lolium perenne*)/white clover (*Trifolium repens*) pasture. *J. Agricultural Science*, 121, 2, 265-271.

Vass T.: 1994. Vadgazdálkodás, vadászat II. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 57-60.

Szerző: Dr. Bodnárné Skobrák Erika, tanszéki mérnök
SZTE Mezőgazdasági Főiskolai Kar
6800 Hódmezővásárhely, Andrásy út 15.
bodnarne@mfk.u-szeged.hu